

مقاله‌ی پژوهشی

رابطه‌ی منش‌های اخلاقی با بی‌صدافتی تحصیلی دانشجویان: نقش واسطه‌گری عدم درگیری اخلاقی

فرهاد خرمائی^۱، خاتون محمودنژاد^{۲*}

۱. دانشیار، بخش روان‌شناسی تربیتی، دانشکده‌ی علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.
 ۲. دانشجوی دکتری روان‌شناسی تربیتی، دانشکده‌ی علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.

چکیده

* نویسنده‌ی طرف مکاتبه:

خاتون محمودنژاد

آدرس: شیراز، میدان ارم، دانشگاه شیراز،

دانشکده‌ی علوم تربیتی و روان‌شناسی.

کد پستی: 84759-71946

تلفن: 09173174798

Email: mahmoudnejad@yahoo.com

تاریخ دریافت: 1399/10/14

تاریخ پذیرش: 1400/4/10

تاریخ انتشار: 1400/7/11

بی‌صدافتی تحصیلی یکی از چالش‌های مهم مراکز آموزشی است. در پژوهش حاضر، نقش واسطه‌ای عدم درگیری اخلاقی در رابطه‌ی بین منش‌های اخلاقی با بی‌صدافتی تحصیلی بررسی شد. پژوهش حاضر از نوع هم‌بستگی است. جامعه‌ی آماری شامل همه‌ی دانشجویان دانشگاه شیراز بود؛ شرکت‌کنندگان پژوهش شامل ۲۴۶ دانشجو، به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی انتخاب شدند. برای سنجش متغیرهای پژوهش از مقیاس‌های عدم درگیری اخلاقی، رفتار غیرمولد تحصیلی و پرسش‌نامه‌ی منش‌های اخلاقی استفاده شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش، از روش مدل‌یابی معادلات ساختاری با نرم‌افزار AMOS استفاده شد. نتایج مدل معادلات ساختاری نشان داد منش‌های مثبت اخلاقی، به صورت مستقیم با بی‌صدافتی تحصیلی رابطه دارد؛ همچنین منش‌های منفی اخلاقی، هم به صورت مستقیم و هم با واسطه‌گری عدم درگیری اخلاقی، با بی‌صدافتی تحصیلی رابطه‌ی معنادار دارد. عدم درگیری اخلاقی نیز، به صورت مستقیم، پیش‌بینی‌کننده‌ی بی‌صدافتی تحصیلی در دانشجویان بود. با توجه به یافته‌ها می‌توان نتیجه گرفت منش‌های مثبت اخلاقی، به صورت مستقیم و منش‌های منفی اخلاقی، به تنهایی یا با واسطه‌ی عدم درگیری اخلاقی، بی‌صدافتی تحصیلی را پیش‌بینی می‌کنند.

عدم درگیری اخلاقی نیز، پیش‌بینی‌کننده‌ی بی‌صدافتی تحصیلی دانشجویان بود.

واژگان کلیدی: بی‌صدافتی تحصیلی، عدم درگیری اخلاقی، منش‌های اخلاقی، دانشجویان.

مقدمه

بی‌صدافتی تحصیلی^۱ مسأله‌ای جدی در مدارس و دانشگاه‌های سراسر جهان است. رقابت‌پذیری بازار کار و ایده‌ی برنده‌شدن به هر قیمت، به موضوعات و رسوایی‌های اخلاقی از جمله جعل اسناد و گواهی‌های تجاری، فریب‌کاری و تقلب در محیط‌های آموزشی منجر شده است؛ موقعیت بدتر خواهد شد اگر فرد احساس کند باید تقلب کند؛ زیرا دیگران هم این کار را انجام می‌دهند (۱). بررسی مطالعات مؤسسات دانشگاهی نشان می‌دهد درگیرشدن در بی‌صدافتی تحصیلی، سیزده برابر شده است (۲) و تقریباً ۷۵ درصد دانشجویان دانشگاهی در شکلی از تقلب درگیر می‌شوند (۳). بی‌صدافتی تحصیلی، به‌عنوان هر کمک غیرمجاز یا منفعت غیرقانونی برای عملکرد تحصیلی دانشجویان تعریف (۴) و به‌صورت رفتارهای غیراخلاقی و غیرقانونی، که فرد طی آزمون توانایی و دانش نشان می‌دهد، مفهوم‌پردازی شده است (۵). بی‌صدافتی تحصیلی بر اساس روش‌های تقلب‌کردن به چهار دسته تقسیم می‌شود: الف. تقلب فردی اقتضای^۲ (برنامه‌ریزی‌نشده) مانند تغییر پاسخ‌ها هنگام تصحیح آزمون‌های خودتحلیلی، ب. تقلب مستقل برنامه‌ریزی‌شده^۳ شامل استفاده‌ی غیرقانونی از یادداشت‌های آموزشی هنگام امتحان‌دادن یا ارائه‌ی یک انشای از پیش‌نوشته به جای نوشتن انشا در جلسه‌ی امتحان، ج. تقلب اجتماعی‌فعال^۴ که دو یا چند نفر در جلسه‌ی آزمون تقلب می‌کنند، د. تقلب اجتماعی‌منفعل^۵ که دو یا چند نفر اجازه می‌دهند دیگران از

برگه‌ی آزمون آن‌ها تقلب کنند (۶). تقلب به شکل ارائه‌ی کار تحصیلی دیگران به عنوان کار خود یا استفاده از روش‌های جعلی کسب نمره که در فرایندهای یادگیری و ارزیابی تداخل ایجاد می‌کند، شکلی از بی‌صدافتی تحصیلی در نظر گرفته می‌شود (۷).

در میان عوامل فردی، عدم درگیری اخلاقی^۶ یکی از مناسب‌ترین پیش‌بینی‌کننده‌های رفتارهای انحرافی است (۷) که در نظریه‌ی عاملیت اخلاقی بندورا^۷ معرفی شده است (۸). به نظر بندورا فرد ممکن است، اصول اخلاقی قاطعی داشته باشد؛ اما مکانیسم‌هایی وجود دارند که افراد را قادر می‌سازند از اصول اخلاقی خود سرپیچی کنند بی‌آنکه خود را سرزنش کنند (۹). مکانیسم‌های اخلاقی عدم درگیری اخلاقی توضیح می‌دهند چگونه افراد با اینکه به اصول اخلاقی متعهد هستند، ممکن است رفتارهایی انجام دهند که آن استانداردها را نقض کند، بی‌آنکه احساس تعارض و شرمندگی و پشیمانی داشته باشند (۷). عدم درگیری اخلاقی شامل هشت مکانیسم توجیه اخلاقی^۸، مقایسه‌ی سودمند^۹، تقسیم مسئولیت^{۱۰}، جابه‌جایی مسئولیت^{۱۱}، برچسب مدبرانه^{۱۲}، غیرانسانی‌کردن^{۱۳}، اسناد سرزنش^{۱۴} و تحریف پیامدها^{۱۵}.

توجیه اخلاقی فرایندی است که در آن رفتار آسیب‌زا برای خدمت به ارزش‌های اجتماعی موجه جلوه داده می‌شوند. با مقایسه‌ی سودمند، رفتار غیراخلاقی با رفتار شدیدتری مقایسه

6. Moral Disengagement

7. Bandura

8. Moral Justification

9. Advantageous Comparison

10. Diffusion of Responsibility

11. Displacement of Responsibility

12. Euphemistic Labelling

13. Dehumanization

14. Attribution of Blame

15. Disregard of Distortion of Consequence

1. Academic Dishonesty

2. Individual-Opportunistic Cheating

3. Independent-Planned Cheating

4. Social-Active Cheating

5. Social-Passive Cheating

مبتنی بر فریب دیگران است، ه. منش طغیان‌گرایانه که هسته‌ی محوری آن، ارزش‌های خودخواهانه و مبتنی بر تخریب و آسیب به دیگران است، و. منش بی‌تفاوت‌گرایانه که هسته‌ی محوری آن، ارزش‌های خودخواهانه و مبتنی بر حساس نبودن به منافع عمومی است، ز. منش بخشش‌گرایانه که هسته‌ی محوری آن، ارزش‌های دگرخواهانه و مبتنی بر چشم‌پوشی از خطای دیگران است، ح. منش تعلق‌گرایانه که هسته‌ی محوری آن، ارزش‌های خودخواهانه و مبتنی بر کسب قدرت و مکت است (۱۲).

بی‌توجهی به دیگران، با عدم درگیری اخلاقی ارتباط دارد و پیش‌بین ارتکاب رفتار غیراخلاقی است (۸). هویت اخلاقی^۲ درونی شده، یک مکانیسم خودتنظیمی^۳ است که مانع از آن می‌شود که افراد به گونه‌ای رفتار کنند که استانداردهای اخلاقی درست و غلط را نقض کنند و با بسیاری از رفتارهای اخلاقی، از جمله کاهش رفتار غیرمولد^۴ شغلی، بزهکاری، دروغ‌گویی، تقلب و نیز افزایش رفتارهای شهروندی سازمانی همراه است (۱۳)؛ علاوه‌براین، هویت اخلاقی، پیش‌بینی‌کننده‌ی منفی بعد تقلب در آزمون بی‌صدافتی تحصیلی است (۱۴). برخی ویژگی‌های شخصیتی از جمله وظیفه‌شناسی^۵ و توافق‌پذیری^۶ نیز با بی‌صدافتی تحصیلی رابطه‌ی منفی دارد (۱۵). عدم درگیری اخلاقی نیز خودتنظیمی را غیرفعال می‌کند و اجازه می‌دهد افراد بدون احساس ناراحتی، رفتار غیراخلاقی انجام دهند (۱۶). با افزایش عدم درگیری اخلاقی، رفتارهای غیرمولد تحصیلی مانند تقلب و غیبت و رفتارهای انحرافی در دانشجویان

می‌شود تا به اثرات منفی آن توجه نشود. تقسیم مسئولیت و جابه‌جایی مسئولیت به افراد اجازه می‌دهد مسئولیت اقدامات زیان‌بار را به اشتراک بگذارند تا شدت رفتاری را که توسط یک شخص انجام شده به حداقل برسانند. در برچسب مدبرانه شخص به منظور کاهش شدت و زیان‌باری اقدامات، به دست‌کاری کلامی می‌پردازد. غیرانسانی کردن اجازه می‌دهد قربانی از ویژگی‌های انسانی محروم شود. اسناد سرزنش مکانیسمی است که به افراد امکان می‌دهد، علت رفتارهای زیان‌بار خود را به قربانی نسبت دهند و تحریف پیامدها برای تغییر آثار اقدامات زیان‌بار به منظور کاهش برفتاری شخصی به کار می‌رود (۱۰). به نظر بندورا، افراد در رفتار غیراخلاقی درگیر نمی‌شوند، مگر اینکه خودشان را درباره‌ی درستی آن توجیه کرده باشند. شواهد پژوهشی نشان می‌دهد، دانشجویان عادت کرده‌اند اعمال فریب‌کارانه‌ی تحصیلی را انجام دهند و رفتارهایشان را مقبول و معمول در نظر بگیرند. این عادت، احتمال رفتارهای فریب‌کارانه‌ی بعدی را افزایش می‌دهد (۲).

منش‌های اخلاقی^۱، از جمله عواملی است که منجر به انجام‌دادن رفتار اخلاقی می‌شود. منش‌های اخلاقی به معنای آمادگی فرد برای تفکر و احساس و رفتار، به‌صورت اخلاقی یا به عبارت دیگر مجموعه‌ای از تفاوت‌های فردی مرتبط با اخلاق، مفهوم‌پردازی شده است (۱۱). منش‌های اخلاقی عبارت‌اند از: الف. منش پارسایانه که ارزش‌های دینی روی آن‌ها جاسازی شده است، ب. منش آداب‌گرایانه که ارزش‌های دگرخواهانه و مبتنی بر مراقبت و احترام به دیگران را در بر می‌گیرد، ج. منش وظیفه‌گرایانه که هسته‌ی محوری آن، ارزش‌های مبتنی بر تکالیف و وظایف فردی است، د. منش نیرنگ‌بازانه که هسته‌ی محوری آن، ارزش‌های خودخواهانه و

2. Moral Identity
3. Self-Regulation
4. Counterproductive Behavior
5. Conscientiousness
6. Agreeableness

1. Moral Characters

برق و کامپیوتر و مهندسی مکانیک دانشگاه شیراز انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها عبارت بود از:

مقیاس بی‌صدافتی تحصیلی: برای اندازه‌گیری بی‌صدافتی تحصیلی از مقیاس خودگزارشی بی‌صدافتی تحصیلی استفاده شد. این مقیاس شامل ده گویه است که در آن انواع مختلف رفتارهای بی‌صدافتی تحصیلی به شرکت‌کنندگان ارائه و از آن‌ها خواسته می‌شود با استفاده از یک مقیاس لیکرت پنج‌گزینه‌ای از هرگز (نمره‌ی صفر) تا همیشه (نمره‌ی چهار) تعیین کنند تا چه حد هر کدام از این رفتارها را انجام داده‌اند. این پرسش‌نامه شامل دو خرده‌مقیاس تقلب در تکلیف و تقلب در آزمون است. ضریب اعتبار این مقیاس $0/83$ گزارش شده است (۲۱). تحلیل عامل تأییدی، تکنیکی آماری است که با استفاده از روش‌های آماری، هم‌بستگی بین متغیرها را بررسی می‌کند و بر مبنای این هم‌بستگی‌ها، به تولید ساختار عاملی می‌پردازد. کاربرد تحلیل عامل تأییدی زمانی است که پژوهشگر قصد دارد فرضیاتی را درباره‌ی تعداد عوامل زیربنایی موجود در مجموعه‌ای از متغیرها، روابط عامل‌ها با نشانگرها و برازش مدل اندازه‌گیری را با توجه به مبانی نظری و تجربی به دست آورد (۲۲). در این پژوهش از روش تحلیل عامل تأییدی، برای تعیین روایی مقیاس استفاده شد و نتایج آن وجود دو عامل را تأیید کرد. کمترین بار عاملی به‌دست‌آمده مربوط به گویه‌ی هفت و هشت ($0/52$) و بیشترین بار عاملی مربوط به گویه‌ی شش ($0/82$) بود. برای تعیین پایایی از روش آلفای کرونباخ استفاده شد و ضریب $0/88$ برای کل مقیاس به دست آمد. ضریب آلفای کرونباخ به تفکیک خرده‌مقیاس‌ها در جدول شماره‌ی یک آورده شده است:

افزایش می‌یابد (۱۷) و عدم درگیری اخلاقی، تصمیم‌گیری‌های غیراخلاقی را به‌صورت مثبت پیش‌بینی می‌کند (۱۸). بر اساس پیشینه‌ی پژوهشی، منش اخلاقی، رفتار مسئولانه‌ی نوجوانان را به‌صورت مثبت پیش‌بینی می‌کند (۱۹). منش‌های اخلاقی^{۱۵} با خودتنظیمی اخلاقی تعامل دارند و کارکردهای شناختی را راه‌اندازی می‌کنند که منجر به رفتار اخلاقی می‌شود (۱۱)؛ اما خودتنظیمی اخلاقی می‌تواند از طریق مکانیسم‌های عدم درگیری اخلاقی غیرفعال یا از قید رها شود (۷)؛ بنابراین هدف پژوهش حاضر این است که نقش واسطه‌ای مکانیسم‌های عدم درگیری اخلاقی را در رابطه‌ی بین بی‌صدافتی تحصیلی و منش‌های اخلاقی بررسی کند.

روش کار

در پژوهش حاضر که از نوع هم‌بستگی است، روابط بین متغیرها با استفاده از روش مدل‌یابی معادلات ساختاری تحلیل شد. متغیرهای این پژوهش شامل منش‌های اخلاقی، به‌عنوان متغیر برون‌زاد، عدم درگیری اخلاقی در نقش متغیر واسطه‌ای و بی‌صدافتی تحصیلی، به‌عنوان متغیر درون‌زاد بود. جامعه‌ی آماری، دانشجویان مشغول به تحصیل در دوره‌ی کارشناسی دانشگاه شیراز در سال تحصیلی ۱۳۹۷-۱۳۹۸ بودند. بر اساس دیدگاه کلین^۱ (۲۰) تعداد افراد نمونه $2/5$ تا ۵ برابر متغیرهای مشاهده‌شده است؛ بنابراین نمونه‌ی آماری پژوهش شامل ۲۴۶ نفر از دانشجویان بود که به‌صورت تصادفی خوشه‌ای، از تعدادی از کلاس‌های دانشکده‌های اقتصاد، مدیریت و علوم اجتماعی، حقوق و علوم سیاسی، علوم تربیتی و روان‌شناسی، کشاورزی، علوم پایه، مکانیک، هنر، ادبیات و علوم انسانی، الهیات و معارف اسلامی، مهندسی مواد و عمران، مهندسی

1. Kline

توجیه اخلاقی	۴ تا ۱	۰/۸۷
برچسب مدیرانه	۸ تا ۵	۰/۸۶
مقایسه‌ی سودمند	۱۲ تا ۹	۰/۸۳
جابه‌جایی مسئولیت	۱۶ تا ۱۳	۰/۶۸
تقسیم مسئولیت	۲۰ تا ۱۷	۰/۷۳
تحریف پیامدها	۲۴ تا ۲۱	۰/۷۵
اسناد سرزنش	۲۸ تا ۲۵	۰/۷۹
غیرانسانی کردن	۳۲ تا ۲۹	۰/۸۵

پرسش‌نامه‌ی منش‌های اخلاقی: این ابزار بر اساس فرم بلند پرسش‌نامه‌ی منش‌های اخلاقی ساخته شده است. این پرسش‌نامه شامل ۴۸ گویه است که بر اساس مقیاس لیکرت از کاملاً درست با نمره‌ی پنج تا کاملاً نادرست با نمره‌ی یک نمره‌گذاری شده است. نتایج تحلیل عامل، وجود هشت عامل را در این پرسش‌نامه تأیید می‌کند که به ترتیب منش پارسایانه، منش آداب‌گرایانه، منش وظیفه‌گرایانه، منش نیرنگ‌بازانه، منش طغیان‌گرایانه، منش بی‌تفاوت‌گرایانه، منش بخشش‌گرایانه و منش تعلق‌گرایانه نام‌گذاری شده است. این عوامل در مجموع ۵۱ درصد واریانس پرسش‌نامه را تعیین می‌کنند. پایایی پرسش‌نامه با ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شد و پایایی کل پرسش‌نامه ۰/۷۶ و زیرمقیاس‌ها به ترتیب ۰/۸۷، ۰/۶۴، ۰/۸۵، ۰/۶۳، ۰/۶۰، ۰/۷۰، ۰/۷۰ و ۰/۷۰ به دست آمده است (۱۲). در این پژوهش نیز نتایج تحلیل عامل تأییدی، وجود هشت عامل را تأیید کرد؛ همچنین ضریب آلفای کرونباخ برای کل پرسش‌نامه ۰/۸۶ بود. ضرایب آلفای کرونباخ زیرمقیاس‌های این ابزار نیز در جدول شماره‌ی سه ارائه شده است:

جدول شماره‌ی ۳- ضرایب آلفای کرونباخ مقیاس منش

اخلاقی به تفکیک خرده‌مقیاس‌ها

خرده‌مقیاس	شماره‌ی گویه‌ها	ضریب آلفای کرونباخ
منش پارساگرایانه	۳۵، ۲۶، ۲۰، ۱۴	۰/۸۲

جدول شماره‌ی ۱- ضرایب آلفای کرونباخ مقیاس بی‌صدقاتی تحصیلی به تفکیک خرده‌مقیاس‌ها

خرده‌مقیاس	شماره‌ی گویه‌ها	ضریب آلفای کرونباخ
تقلب در آزمون	۱، ۳، ۵، ۷، ۸	۰/۷۵
تقلب در تکلیف	۲، ۴، ۶، ۹، ۱۰	۰/۸۶

مقیاس عدم درگیری اخلاقی: برای ارزیابی عدم درگیری اخلاقی از مقیاس خودگزارش‌دهی اخلاقی استفاده می‌شود. مقیاس ۳۲ گویه دارد و هشت مکانیسم عدم درگیری اخلاقی شامل توجیه اخلاقی، برچسب مدیرانه، مقایسه‌ی سودمند، جابه‌جایی مسئولیت، تقسیم مسئولیت، تحریف پیامدها، اسناد سرزنش و غیرانسانی کردن را اندازه می‌گیرد. برای هر مکانیسم، چهار گویه طرح شده است که مشارکت‌کننده میزان موافقت خود را با هر گویه روی طیف لیکرت پنج‌درجه‌ای از کاملاً مخالفم (نمره‌ی یک) تا کاملاً موافقم (نمره‌ی پنج) مشخص می‌کند. ضریب اعتبار این مقیاس ۰/۸۲ است (۲۳). از روش تحلیل عامل تأییدی، برای تعیین روایی مقیاس استفاده شد که وجود هشت عامل تأیید شد. کمترین بار عاملی به دست آمده، مربوط به گویه‌ی سه (۰/۳۸) و بیشترین بار عاملی، مربوط به گویه‌ی ۲۳ (۰/۸۴) بود. برای تعیین پایایی از روش آلفای کرونباخ استفاده شد و ضریب ۰/۹۲ برای کل مقیاس به دست آمد. ضرایب آلفای کرونباخ، به تفکیک خرده‌مقیاس‌ها، در جدول شماره‌ی دو ارائه شده است:

اخلاقی به تفکیک خرده‌مقیاس‌ها

خرده‌مقیاس	شماره‌ی گویه‌ها	ضریب آلفای کرونباخ

پنج ارائه شده است.

به منظور بررسی ارتباط ساده‌ی بین متغیرهای پژوهش، هم‌بستگی بین تمامی متغیرها محاسبه شد. نتایج نشان داد هم‌بستگی بین متغیرها در اغلب موارد معنادار هستند (نک: جدول شماره‌ی شش).

جدول شماره‌ی ۵- اطلاعات توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	حداقل نمره	حداکثر نمره
توجیه اخلاقی	۱۱/۸۹	۳/۰۱	۴	۲۰
برچسب مدبرانه	۹/۲۶	۳/۳۳	۴	۲۰
مقایسه‌ی سودمند	۷/۷۶	۳/۳۲	۴	۲۰
جابه‌جایی مسئولیت	۱۰/۹۶	۳/۲۲	۴	۲۰
تقسیم مسئولیت	۱۰/۶۹	۳/۲۷	۴	۲۰
تحریف پیامدها	۸/۳۸	۴/۱۱	۴	۴۴
غیرانسانی‌کردن	۱۰/۰۶	۴/۱۱	۴	۲۰
اسناد سرزنش	۸/۹۷	۱/۹۶	۴	۱۵
تقلب در تکلیف	۴/۵۹	۳/۲۳	۰	۲۰
تقلب در آزمون	۴/۲۱	۳/۸۳	۰	۲۰
منش پارسایانه	۱۳/۱۱	۵/۰۴	۶	۳۰
منش طغیان‌گرایانه	۹/۴۸	۲/۳۲	۶	۳۰
منش تعلق‌گرایانه	۱۰/۶۳	۳/۱۲	۴	۲۰
منش بی‌تفاوت‌گرایانه	۱۸/۱۹	۴/۳۵	۶	۳۰
منش آداب‌گرایانه	۱۶/۶۸	۳/۵۶	۸	۳۰
منش بخشش‌گرایانه	۸/۴۲	۲/۰۸	۳	۱۵
منش وظیفه‌گرایانه	۷/۶۸	۲/۲۲	۳	۱۴
منش نیرنگ‌بازانه	۱۵/۶۳	۳/۵۳	۵	۲۵

خرده‌مقیاس	شماره‌ی گویه‌ها	ضریب آلفای کرونباخ
	۴۰، ۴۱	
منش آداب‌گرایانه	۱۱، ۲۲، ۲۵	۰/۷۵
منش وظیفه‌گرایانه	۱۷، ۲۳، ۲۸، ۳۱	۰/۸۲
منش نیرنگ‌بازانه	۴، ۹، ۱۲، ۲۱	۰/۶۱
منش طغیان‌گرایانه	۳، ۱۶، ۱۸، ۲۴	۰/۷۲
منش بی‌تفاوت‌گرایانه	۷، ۶، ۱۰، ۱۳	۰/۵۸
منش بخشش‌گرایانه	۱، ۲، ۳۰، ۳۳	۰/۶۸
منش تعلق‌گرایانه	۱۹، ۳۲، ۳۴، ۳۷	۰/۷۵

یافته‌ها

مشخصات دموگرافیک نمونه‌ی آماری پژوهش در جدول شماره‌ی چهار ارائه شده است.

جدول شماره‌ی ۴- مشخصات دموگرافیک نمونه‌ی پژوهش

جنسیت	سن	۱۹ سال	۲۰ سال	۲۱ سال	۲۲ سال	کل
مرد	۴۷	۳۱	۲۳	۱۸	۱۱۹	
زن	۵۶	۲۸	۱۸	۲۵	۱۲۷	
کل	۱۰۳	۵۹	۴۱	۴۳	۲۴۶	

قبل از بررسی فرضیه‌ها، اطلاعات توصیفی مانند میانگین، انحراف استاندارد، حداقل و حداکثر نمرات در متغیرهای پژوهش حاضر بررسی شد که نتایج آن در جدول شماره‌ی

اخلاق و تاریخ پزشکی

1400 ، دوره 14

جدول شماره ۶- همبستگی بین متغیرهای پژوهش

متغیر	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	
توجیه اخلاقی	-																		
برچسب مدیرانه	۰/۶۱**	-																	
مقایسه سودمند	۰/۵۵**	۰/۶۷**	-																
جابجایی مسئولیت	۰/۴۱**	۰/۵۳**	۰/۵۶**	-															
تقسیم مسئولیت	۰/۲۶**	۰/۴۸**	۰/۵۰**	۰/۵۶**	-														
تحریف پیامد	۰/۴۵**	۰/۵۳**	۰/۵۶**	۰/۴۰**	۰/۳۸**	-													
غیرانسانی کردن	۰/۰۲	۰/۰۵	-۰/۰۱	-۰/۰۱	-۰/۰۲	۰/۰۰	-												
اسناد سرزنش	۰/۴۱**	۰/۴۷**	۰/۵۰**	۰/۴۵**	۰/۳۰**	۰/۴۴**	-۰/۰۲	-											
تقلب در تکلیف	۰/۳۳*	۰/۳۱**	۰/۲۱**	۰/۱۷**	۰/۰۷	۰/۲۲**	۰/۰۲	۰/۲۴**	-										
تقلب در آزمون	۰/۳۴**	۰/۴۰**	۰/۲۹**	۰/۲۹**	۰/۱۹**	۰/۳۷**	۰/۱۳*	۰/۲۰**	۰/۶۳**	-									
منش پارسایانه	۰/۲۶**	۰/۱۸**	۰/۲۶**	۰/۱۱	۰/۰۸	۰/۰۸	۰/۴۹**	۰/۱۰	۰/۱۴*	۰/۱۹**	-								
منش تعلق‌گرایانه	-۰/۲۸**	-۰/۳۰**	-۰/۲۱**	-۰/۲۳**	-۰/۱۹**	-۰/۲۰**	۰/۰۷	-۰/۳۵**	-۰/۱۳*	-۰/۱۰	-۰/۰۳	-							
منش بی‌تفاوت‌گرایانه	-۰/۲۸**	-۰/۳۷**	-۰/۳۸	-۰/۲۲**	-۰/۱۳*	-۰/۲۲**	۰/۳۱**	-۰/۲۸**	-۰/۰۶	-۰/۱۹**	۰/۱۳*	-							
منش طغیان‌گرایانه	-۰/۳۳**	-۰/۳۸**	-۰/۳۲**	-۰/۱۸**	-۰/۱۲*	-۰/۲۱**	-۰/۰۴	-۰/۳۴**	-۰/۱۴*	-۰/۱۲*	۰/۲۶**	۰/۲۶**	-						
منش آداب‌گرایانه	۰/۱۱	۰/۰۶	۰/۰۹	۰/۰۵	۰/۰۱	۰/۰۹	۰/۴۹**	۰/۰۶	۰/۰۳	۰/۱۹**	۰/۳۱**	۰/۰۳	-۰/۰۶	-					
منش وظیفه‌گرایانه	۰/۱۰	۰/۰۲	-۰/۰۱	-۰/۰۳	-۰/۱۰	-۰/۰۵	۰/۱۵*	۰/۰۱	۰/۲۳**	۰/۱۶*	۰/۳۳**	۰/۱۲	۰/۲۲**	۰/۲۲**	-				
منش نیرنگ‌بازانه	-۰/۳۲**	-۰/۳۵**	-۰/۳۱**	-۰/۲۳	-۰/۲۵**	-۰/۲۵	۰/۱۵*	-۰/۳۰	-۰/۱۹**	-۰/۱۳*	۰/۰۸	۰/۳۴**	۰/۲۰**	۰/۴۰**	۰/۰۸	۰/۱۰	-		
منش بخشش‌گرایانه	۰/۰۵	-۰/۰۲	-۰/۱۰	-۰/۰۹	-۰/۱۵**	-۰/۰۸	۰/۱۳*	۰/۱۰	۰/۰۵	-۰/۰۴	۰/۲۲	۰/۰۱	-۰/۱۲	۰/۰۰	۰/۳۱**	۰/۱۷**	۰/۱۶**	-	

*p<0/05 **p<0/01

۱. توجیه اخلاقی، ۲. برچسب مدیرانه، ۳. مقایسه سودمند، ۴. جابجایی مسئولیت، ۵. تقسیم مسئولیت، ۶. تحریف پیامد، ۷. غیرانسانی کردن، ۸. اسناد سرزنش، ۹. تقلب در تکلیف، ۱۰. تقلب در آزمون، ۱۱. منش پارسایانه،

۱۲. منش تعلق‌گرایانه، ۱۳. منش بی‌تفاوت‌گرایانه، ۱۴. منش طغیان‌گرایانه، ۱۵. منش آداب‌گرایانه، ۱۶. منش وظیفه‌گرایانه، ۱۷. منش نیرنگ‌بازانه، ۱۸. منش بخشش‌گرایانه

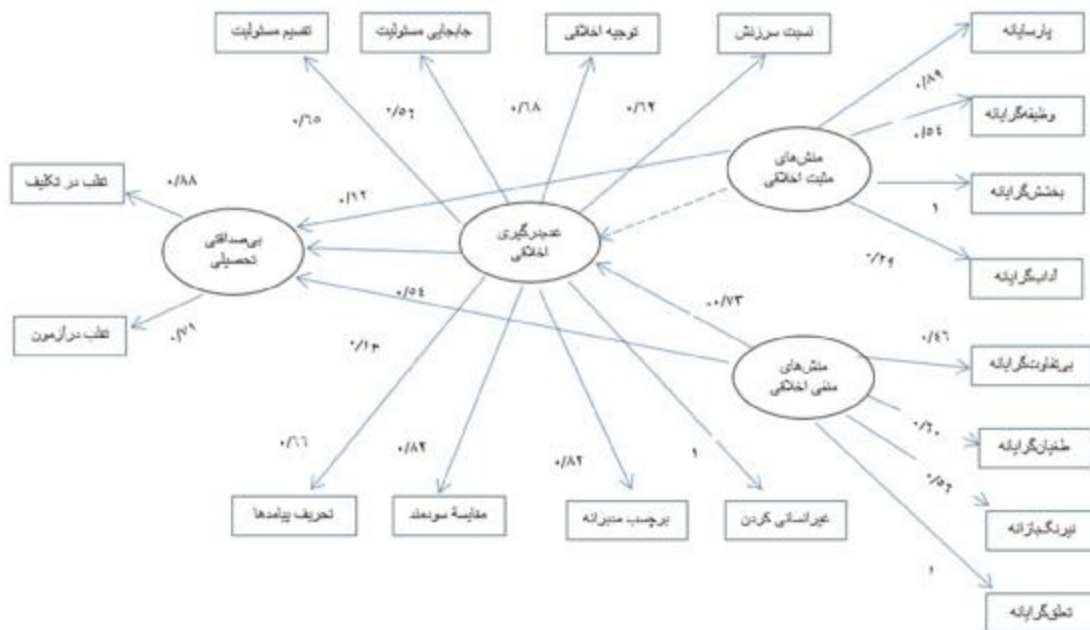
کلیت مدل (با استفاده از شاخص‌های برازش کلی) و در مرحله‌ی دوم وزن‌های رگرسیون مدل اندازه‌گیری و ضرایب مربوط به رابطه‌ی ساختاری متغیرهای مکنون در مدل تحلیل شد. برای تعیین برازش کلی مدل، سه شاخص برازش تطبیقی (CFI, IFI, TLI) و دو شاخص برازش مقتصد (RMSEA, χ^2/df) مدنظر قرار گرفت. برخی اصلاحات نرم‌افزار ایموس، از جمله محاسبه‌ی کوواریانس بین خطاهای متغیرهای مشاهده‌شده اعمال شد. شاخص‌های برازش در جدول شماره‌ی هفت آمده است. شاخص‌های برازش حاکی از برازش مطلوب مدل بود.

آزمون مدل پیشنهادی پس از بررسی مفروضه‌های مدل‌یابی معادلات ساختاری (نرمال بودن و خطی بودن) اجرا شد. مدل‌یابی معادلات ساختاری مجموعه‌ای از تکنیک‌های آماری است که امکان بررسی مجموعه‌ای از روابط بین یک یا چند متغیر مستقل و یک یا چند متغیر وابسته را فراهم می‌کند. در مدل‌یابی معادلات ساختاری متغیرهای مستقل و وابسته می‌توانند مکنون یا مشاهده‌پذیر باشند (۲۰). برای بررسی نقش واسطه‌ای متغیر مکنون عدم درگیری اخلاقی در رابطه‌ی بین منش‌های اخلاقی با بی‌صدقتی تحصیلی از روش مدل‌یابی معادلات ساختاری استفاده شد. در مرحله‌ی اول

جدول شماره‌ی ۷- شاخص‌های برازش مدل معادله‌ی ساختار پژوهش

شاخص	χ^2	df	χ^2/df	CFI	IFI	TLI	RMSEA	PCLOSE
مقدار	۲۱۲/۹۳	۱۱۶	۱/۸۳	۰/۹۳	۰/۹۳	۰/۹۱	۰/۰۵	۰/۱۳

مدل ساختاری آزمون و مدل‌های اندازه‌گیری پژوهش در شکل شماره‌ی یک آمده است.

شکل ۱- مدل ساختاری و اندازه‌گیری پژوهش

استراب (با فاصله‌ی اطمینان ۹۵ درصد) در جدول شماره‌ی هشت آمده است.

نتایج تحلیل مدل ساختاری یعنی اثرات مستقیم و غیرمستقیم و کل متغیرهای موجود در مدل، با استفاده از بوت

جدول شماره‌ی ۸- اثرات مستقیم و غیرمستقیم و کل متغیرهای موجود در مدل معادله‌ی ساختاری پژوهش

مسیرها	اثر مستقیم	اثر غیرمستقیم	اثر کل
منش‌های مثبت اخلاقی بر عدم درگیری اخلاقی	۰/۰۱	-	۰/۰۱
	**		**
منش‌های منفی اخلاقی بر عدم درگیری اخلاقی	-۰/۷۳	-	-۰/۷۳
	*		*
منش‌های مثبت اخلاقی بر بی‌صدافتی تحصیلی	۰/۱۳	۰/۰۱	۰/۱۴
	*	**	**
منش‌های منفی اخلاقی بر بی‌صدافتی تحصیلی	۰/۱۳	-۰/۴۰	-۰/۲۸
	**		**
عدم درگیری اخلاقی بر بی‌صدافتی تحصیلی	۰/۵۴	-	۰/۵۴

نهایی، بی‌صدافتی تحصیلی را تبیین می‌کند. بدین ترتیب منش‌های منفی اخلاقی، به صورت مثبت می‌تواند مستقیماً بی‌صدافتی تحصیلی را پیش‌بینی کند. نتایج به دست آمده با پژوهش‌های پیشین همخوانی دارد. بر اساس پژوهش‌های پیشین، منش‌های اخلاقی از طریق تعامل با خودتنظیمی، به رفتار اخلاقی منجر می‌شود. همچنین منش‌های منفی اخلاقی با اثرگذاری بر عدم درگیری اخلاقی، بی‌صدافتی تحصیلی را تبیین می‌کند. به عبارت دیگر مشخص شد منش‌های منفی اخلاقی، به صورت غیرمستقیم و با واسطه‌گری عدم درگیری اخلاقی نیز بر بی‌صدافتی تحصیلی اثر دارد. پژوهش‌های پیشین بیانگر آن است که عدم درگیری اخلاقی با غیرفعال کردن خودتنظیمی، اجازه‌ی رفتار غیراخلاقی را به فرد می‌دهد؛ بنابراین اگرچه منش‌های اخلاقی خودتنظیمی را برای گرفتن تصمیم اخلاقی فعال می‌کنند، مکانیسم‌های غیراخلاقی با خنثی کردن اثر آن، این امکان را برای فرد فراهم می‌کنند که

نتایج جدول شماره‌ی هشت حاکی از آن است که متغیر منش‌های مثبت اخلاقی بر بی‌صدافتی تحصیلی ($B=0/13$) اثر مستقیم و معنادار دارد؛ همچنین متغیر منش‌های منفی اخلاقی اثر مستقیم و معناداری بر عدم درگیری اخلاقی ($B=-0/73$) دارد و بر بی‌صدافتی تحصیلی هم به صورت مستقیم ($B=0/12$) و هم به صورت غیرمستقیم ($B=-0/40$) اثر معنادار دارد. متغیر عدم درگیری اخلاقی نیز اثر مستقیم و معناداری بر بی‌صدافتی تحصیلی ($B=0/54$) دارد.

بحث

هدف از این پژوهش، تعیین نقش واسطه‌ای عدم درگیری اخلاقی در رابطه‌ی بین منش‌های اخلاقی و بی‌صدافتی تحصیلی بود. دو مسیر در مدل بررسی شد: مسیر منش‌های مثبت اخلاقی - عدم درگیری اخلاقی - بی‌صدافتی تحصیلی و مسیر منش‌های منفی اخلاقی - عدم درگیری اخلاقی - بی‌صدافتی تحصیلی. یافته‌ها نشان داد یک مسیر، در مدل

است که پاسخ صحیح به پرسش‌نامه‌ی بی‌صدافتی تحصیلی، به اندکی صداقت نیاز دارد که معمولاً افراد فریب‌کار از این ویژگی بهره‌ای اندک دارند.

در خصوص محدودیت‌های پژوهش حاضر می‌توان به چند نکته اشاره کرد؛ نخست آنکه به دلیل ماهیت هم‌بستگی پژوهش، در استنباط علی باید احتیاط کرد؛ دوم آنکه نمونه‌ی مورد نظر دانشجویان مقطع کارشناسی دانشگاه شیراز بودند و در تعمیم نتایج به دانشجویان دانشگاه‌های دیگر یا مقاطع پایین‌تر یا بالاتر باید این نکته را مدنظر قرار داد؛ سوم اینکه به نظر می‌رسد برای ارزیابی متغیرهایی مانند بی‌صدافتی تحصیلی در افراد بی‌صدافت باید از روش‌های غیرمستقیم یا پژوهش‌های آزمایشی سود جست.

پژوهش حاضر به صورت نظری، مدلی را برای تبیین دقیق‌تر بی‌صدافتی تحصیلی در اختیار پژوهشگران آتی قرار داده است تا بتوانند این نکته را در نظر بگیرند که منش‌های اخلاقی با واسطه‌ی عدم درگیری اخلاقی می‌تواند بی‌صدافتی تحصیلی را پیش‌بینی کند. پیشنهاد می‌شود پژوهش در مقطع دبیرستان و دانشگاه‌های دیگر نیز تکرار شود تا بتوان شواهد تحولی برای تأیید مدل فراهم آورد؛ همچنین شایسته است نقش متغیرهای واسطه‌ای دیگر نیز مدنظر قرار گیرد.

ملاحظه‌های اخلاقی

در این پژوهش ملاحظات اخلاقی همچون: کسب رضایت شرکت‌کنندگان، رعایت صداقت و امانت علمی، رعایت حق بی‌نام‌بودن پرسش‌نامه‌ها و ناشناس‌ماندن مشارکت‌کنندگان، محرمانه نگه‌داشتن اطلاعات مشارکت‌کنندگان رعایت شده است.

تشکر و قدردانی

گروه پژوهش بر خود لازم می‌داند، نهایت سپاس و قدردانی خویش را از تمامی کارکنان و اعضای هیئت علمی و

با وجود داشتن استانداردهای اخلاقی، بدون احساس ناراحتی، رفتار غیراخلاقی را انجام دهد. رابطه‌ی منش‌های اخلاقی منفی با عدم درگیری اخلاقی منفی بود، توجه به ماتریس هم‌بستگی بین مؤلفه‌های مدل نشان می‌دهد که رابطه‌ی مؤلفه‌های منش‌های اخلاقی منفی مانند اخلاق نیزنگ‌بازانه و طغیان‌گرایانه هم با مؤلفه‌های عدم درگیری اخلاقی و بی‌صدافتی تحصیلی منفی است که در نگاه اول یافته‌ای غیرمنتظره به نظر می‌رسد؛ لیکن باید توجه کرد که در اخلاق نیزنگ‌بازانه فرد حتی سعی می‌کند در ارزیابی‌ها تصویری غیرواقعی و فریب‌آمیز از خویش ارائه کند و در اخلاق طغیان‌گرایانه فرد با ارزیابی‌های لجوجانه این عمل را انجام می‌دهد؛ بنابراین با توجه به اینکه گویه‌های تحصیلی بی‌صدافتی تحصیلی و عدم درگیری اخلاقی بسیار عینی است، این افراد تمایل دارند خودشان را بسیار خوب جلوه دهند؛ از این رو بیان می‌کنند که افراد با صدافتی هستند و تقلب نمی‌کنند. همچنین از مکانیسم‌های توجیه اخلاقی، اسناد سرزنش، برجسب مدیرانه و... استفاده می‌کنند؛ لذا این نتایج تبیین‌پذیر است.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر بر آن بود در قالب یک مدل علی، نقش منش‌های اخلاقی را در انتخاب رفتارهای اخلاقی در نهاد آموزشی دانشگاه بیازماید؛ لذا در این پژوهش رابطه‌ی بین منش‌های اخلاقی و بی‌صدافتی تحصیلی با نقش واسطه‌ای عدم درگیری اخلاقی بررسی شد. فرضیه‌های اصلی پژوهش آن بود که منش‌های اخلاقی، هم به صورت مستقیم و هم با واسطه‌ی عدم درگیری اخلاقی بر بی‌صدافتی تحصیلی اثر دارد. نتایج پژوهش حاکی از آن است تنها منش‌های منفی اخلاقی می‌تواند بی‌صدافتی تحصیلی را پیش‌بینی کند. گفتنی

دانشجویان دانشگاه شیراز که گروه پژوهش را صمیمانه در انجام دادن این پژوهش یاری دادند، ابراز نمایند.

منابع

- 1- Haines VJ, Diekhoff GM, LaBeff EE, Clark RE. College cheating: Immaturity, lack of commitment, and the neutralizing attitude. *Research in Higher Education*. 1986; 25(4): 342-54.
- 2- Macale L, Ghezzi V, Rocco G, Fida R, Velone E, Alvaro R. Academic dishonesty among Italian nursing students: A longitudinal study. *Nurse Education Today*. 2017; 50: 57-61.
- 3- Whitley BE, Nelson AB, Jones CJ. Gender differences in cheating attitudes and classroom cheating behavior: A meta-analysis. *Sex Roles*. 1999; 41(9/10): 657-80.
- 4- Oran NT, Can HO, Senol S, Hadimli AP. Academic dishonesty among health science school students. *Nurse Ethics*. 2016; 23(8): 919-31.
- 5- Küçüktepe SL. Evaluation of tendency towards academic dishonesty levels of psychological counseling and guidance undergraduate students. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 2011; 15: 2722-7.
- 6- Anderman EM, Murdock TB. *The psychology of academic cheating*. 1st ed. New York: Academic Press; 2007.
- 7- Farnese MI, Tremontano C, Fida R, Paciello M. Cheating behaviors in academic context: Does academic moral disengagement matter?. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 2011; 29: 356-65.
- 8- Bandura A. *A Social Cognitive Theory of Personality*. 2nd ed. New York: Academic Press; 1999.
- 9- Olson MH, Hergenhahn BR. *An Introduction to Theories of Learning*. 8th ed. Translated by Seif AA. Tehran: Dowran; 2015. [in Persian]
- 10- Caroli MED, Sagone E. Mechanisms of moral disengagement: An analysis from early adolescence to youth. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 2014; 140: 312-7.
- 11- Cohn TR, Morse L. Moral character: What it is and what it does. *Research in Organizational Behavior*. 2014; 34: 42-61.
- 12- Khormae F, Zabihi M. The Relationship between sensory processing sensitivity and cognitive-emotional self-regulation mediated by moral characters. *Medical Ethics and History of Medicine*. 2021; 13: 142-54. [in Persian]
- 13- Aquino K, Freeman D, Reed A, Lim V, Fleps W. Testing a social-cognitive model of moral behavior: The interactive influence of situations and moral identity centrality. *Journal of Personality and Social Psychology*. 2009; 97(1): 123-41.
- 14- Jowkar B, Haqh Negahdar M. The relationship between moral identity and academic dishonesty: A study of the gender moderating role. *Studies in Learning and Instructions*. 2016; 8(2): 143-62. [in Persian]
- 15- Lee SD, Kuncel NR, Gau J. Personality, attitude, and demographic correlates of academic dishonesty: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*. 2020; 146(11): 1042-58.
- 16- Bandura A. Mechanisms of moral disengagement. In: *Origin of terrorism: psychologies, ideologies, theologies, states of Mind*. Edited by Reich W. Cambridge: Cambridge University Press; 1990. p. 161-191.
- 17- Mahmoudnejad Kh, Sheikholeslami R. The mediating role of moral disengagement in the relationship between moral identity and academic counterproductive behavior. *Studies in Learning and Instructions*. 2019; 11(1): 26-44. [in Persian]
- 18- Dong R, Lu T, Hu Q, Ni Sh. The effect of formalism on unethical decision making: The mediating effect of moral disengagement and moderating effect of moral attentiveness. *Business Ethics, the Environment and Responsibility*. 2020; 30(1): 127-42.
- 19- Zhou Zh, Shek DTL, Zhu X, Lin L. Influence of moral character attributes on

- adolescent life satisfaction: the mediating role of responsible behavior. *Child Indicators Research*. 2021; 14: 1293-1313.
- 20- Kline RB. *Principle and Practice of Structural Equation Modeling*. New York: Guilford Press; 2011.
- 21- McCabe CL, Linda Klebe T, Kenneth D. Cheating in academic institutions: A decade of research. *Ethics and Behaviors*. 2001; 11(3): 219-32.
- 22- Brown T A. *Confirmatory factor analysis for applied research*. New York: The Guilford Press: 2006.
- 23- Pelton J, Gound M, Forehand R, Brody G. The Moral disengagement scale: Extension with an American minority sample. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*. 2004; 26(1): 31-9.

Original Article

The Relationship between Moral Characters and Academic Dishonesty in Students: The Mediating Role of Moral Disengagement

Farhad Khormaei¹, Khatoun Mahmoudnezhad^{*2}

1. Associate Professor, Department of Educational Psychology, School of Education and Psychology, Shiraz University, Shiraz, Iran.

2. PhD Student in Educational Psychology, Department of Educational Psychology, School of Education and Psychology, Shiraz University, Shiraz, Iran.

Received: 3 January 2021

Accepted: 1 July 2021

Published: 3 October 2021

*Corresponding Author

Khatoun Mahmoudnezhad

Address: Eram Square, Shiraz University, Shiraz, Iran.

Postal Code : 71946-84759

Tel: (+98) 09173174798

Email: mahmoudnejad@yahoo.com

Citation to this article:

Khormaei F, Mahmoudnezhad K. The relationship between moral characters and academic dishonesty in students: The mediating role of moral disengagement. *Medical Ethics and History of Medicine*. 2021; 14: 60-73.

Abstract

Academic dishonesty is one of the important challenges of educational centers. In the present study, the role of moral disengagement mediators' in the relationship between moral characters and academic dishonesty was investigated. The present study is a correlation study. The statistical population included all students of Shiraz University and the participants were 246 students selected by random cluster sampling. Moral disengagement and academic dishonesty scales and moral characters questionnaire were used to measure the research variables. Structural Equation Modeling was performed using AMOS software to analyze the research data. The results of the structural equation model showed that positive moral characters are directly related to academic dishonesty, also negative moral characters has a significant relationship with academic dishonesty directly and with mediating of moral disengagement. Moral disengagement has been directly predictor of academic dishonesty in students, too. According to the findings, it can be concluded that positive moral characters directly and negative moral characters directly and with mediating of moral disengagement can predict academic dishonesty. Moral disengagement was predictor of academic dishonesty in students, too.

Keywords: Academic dishonesty, Moral disengagement, Moral characters, Students.

Website: <http://ijme.tums.ac.ir>

